

Milan Divjak

Maribor

PROBLEM MLADEGA BRALCA

Čeprav govorimo o našem stoletju kot o stoletju otroka, je vendarle res, da ostaja otrok bolj ali manj neznanka. Na vseh področjih, kjer pridemo v stik z otrokom, opazimo, da v bistvu ne vemo, kako naj ravnamo. To velja enako za vzgojo in izobraževanje, za odnose v družini, za javno skrb za mladi naraščaj, še posebno pa tedaj, ko govorimo o vplivu kulture, okolja na mlado generacijo. Kljub hitremu znanstvenemu in tehničnemu razvoju malo vemo o otroku, o njegovem razvoju in potrebah, o vplivih, ki ga oblikujejo. Vse to velja tudi tedaj, ko govorimo o mladem bralcu. Že dolgo je tega, ko so začeli razpravljati o mladinski književnosti, vendar so bili redki, ki so pomislili najprej na otroka, ki mu je bila knjiga namenjena. Šele pozneje so spoznali, da ni dovolj, če obravnavamo književnost za otroke le z vidika literarne teorije, zgodovine, tematike, stilistike in podobno, ampak je treba tudi vedeti, kako otrok berilo razume, doživlja, sprejema. Če velja vse to za druge dežele, ki so daleč pred nami, tedaj je res, da smo pri nas glede tega še bolj v zaostanku.

Tako skromno poznavanje mladega bralca je škodljivo ne le zato, ker je literarna vzgoja v šolah bolj ali manj nedognana, neuspešna, ampak tudi zato, ker se otrokom in mladim ponuja vse več beriva, ki ima predvsem komercialne namene. Gre torej za javno, množično in surovo izkoriščanje otroka, za po-neumljanje in zastrupljanje njegove zavesti. Rečemo lahko, da so naši starši premalo razgledani, da bi lahko vodili otrokov bralni razvoj, nič boljše pa ni, ko govorimo o učiteljih, o knjižničarjih in o drugih, ki se srečujejo z otrokom. Kajti povsod se govori predvsem z vidika literature, zelo malo pa se razpravlja o otroku, nauk o mladem bralcu je pri nas nerazvit in zanemarjen.

KAJ PROUČUJE ZNANOST O MLADEM BRALCU

Problematiko branja so raziskovali z različnih vidikov. Tako so recimo podrobno proučili psihofiziologijo bralnega procesa, to je delovanje čutil, živčnih centrov, delovanje različnih sistemov, napake pri branju in bralne motnje. Zelo podrobno je tudi raziskana metodična plat bralnega procesa. Različni strokovnjaki, psihologi, pedagogi in drugi, so poskušali ugotoviti bralne tipe, vrste branja po doživljanju, po literarnih zvrsteh, po motivaciji in interesih. Skrbno so tudi proučevali bralne navade pri odraslih, njihov odnos do knjige, srečanje

s knjigo, vpliv knjige na bralce in podobno. Skratka, zanimanje za bralca se je vsestransko povečalo, ko je knjiga postala ne le del kulturnega življenja, ampak tudi potrošniški predmet, predvsem pa glavni vir informacij pri študiju.

Še posebej pa se je zadnje čase povečalo zanimanje za mladega bralca. To pa zaradi tega, ker gre za razvoj, za obdobje, ko ima knjiga najmočnejši vpliv na človeka. Spoznanja o mladem bralcu niso potrebna le psihologu, ki želi razumeti otrokov razvoj, njegovo doživljanje lepote, spoznavanje resnice, oblikovanje moralnih in drugih stališč in vrednot, ampak tudi pedagogu, ki želi vedeti, kako otrok knjigo sprejema, kaj v njej išče, kaj od nje pričakuje. Tudi učitelju so potrebna spoznanja o mladem bralcu. Ne gre le za prvo, začetno branje, temveč za razvoj literarnega, informacijskega, zabavnega in študijskega branja. Če učitelj ne pozna zakonitosti bralnega razvoja, bo le približno in površno usmerjal otroka h knjigi, njegovo delo bo rodilo slabe uspehe. Seveda tudi pisatelju, ki piše za otroke, ne bi škodilo, če bi več vedel o tem, kako otrok razume in doživlja pisano besedo. Tudi založniške hiše bi laže vodile svojo politiko, če bi ljudje, ki tam odločajo o otroški literaturi, več vedeli o mladem bralcu. Pouk o mladem bralcu bi moral biti tudi sestavni del programa za knjižničarje, kajti največ obiskovalcev javnih knjižnic je iz vrst mladine.

Zelo zmotno je mnenje, da se nauk o mladem bralcu omejuje le na psihologijo, da gre pri tem le za psihologijo mladega bralca. Poleg razvojne psihologije, ki proučuje genezo literarnega ali kakega drugega branja, je tudi pedagogika tista znanost, ki se zanima za mladega bralca. Res pa je, da je tako znanje zelo skromno med slavisti, ali pa ga sploh ni. Toda problematika mladega bralca je tudi sociološki problem. Gre namreč za vprašanje, kako se kažejo pri izbiri beriva socialne razlike, kateri družbeni vplivi delujejo pozitivno in negativno na razvoj bralnih interesov, posebej kaj k temu razvoju prispevajo družinsko okolje, šola, javno življenje in končno sredstva množičnega obveščanja. Ni treba posebej dokazovati, da je takih podatkov pri nas zelo malo, skromno pa jih sprejemamo od tam, kjer so že dobljeni. Nauk o mladem bralcu je v bistvu kompleksna znanost, saj gre pri obravnavi tega problema za razvojno gledanje, ki med našimi učitelji in metodiki ni kaj prida upoštevano. Nauk o mladem bralcu so poskušali tam, kjer je že razvit, na različne načine opredeliti. Pri nas je takih poskusov bilo malo, o tem problemu premalo razmišljamo. Zato je tudi vprašanje, kako naj bi definirali problem, ki je le malo obdelan. Le tu pa tam, kot bomo videli, se kakšen pisatelj, teoretik ali pa kdo drug spomni in kaj pripomni tudi o mladem bralcu. Običajno gre za pesniške opredelitve otroštva, otroške fantazije, mladosti, globlje pa se v to problematiko nihče ne spušča. Na nemškem jezikovnem področju, kjer je nauk o mladem bralcu najbolj razvit, opredeljujejo to novo znanost kot Jungleserkunde. U. Wölfel pravi,¹ da je to področje, ki raziskuje bralne potrebe, nagnjenja, interese, obnašanje pri branju, razvoj branja na različnih razvojnih stopnjah. Beinlich² v obsežni metodiki pouka nemškega jezika uporablja nevtralni izraz in govori o literarnem razvoju otroka in mladostnika. H. Giehl³

¹ Ursula Wölfel: *Der junge Leser im Blickfeld der Forschung*. Entwicklungen und Ergebnisse der Jungleserkunde. Pädagogische Rundschau 1961, str. 683—695.

² Alexander Beinlich: *Handbuch des Deutschunterrichts im ersten bis zehnten Schuljahr*. Bd. II: *Das Lesen und die literarische Erziehung*. 3. Aufl. Emsdetten 1963.

³ Hans Eberhard Giehl: *Der junge Leser*. Einführung in Grundfragen der Jungleserkunde und der literarischen Erziehung. Donauwörth 1968. Str. 67.

kritizira vse te opredelitve, ker upoštevajo le literarni in psihološki vidik, zanemarjajo pa pedagoško in sociološko stran problema. Mnogi avtorji in med njimi tudi Beinlich poudarjajo, da je premalo, če se zanimamo le za problematiko literarnega branja, zanemarjamo pa branje revij, poljudnoznanstvenih in drugih knjig. To napako delajo tudi naši slavisti, saj obravnavajo v šolah le leposlovna berila, za čtivo dajejo le leposlovne tekste, vse drugo pa ostane bolj ali manj neznano. Pozabljajo, da otroci bero številne druge tiske, ki pogosto močneje vplivajo kot leposlovne knjige.

Ko smo kratko prikazali problematiko, s katero se bavi nauk o mladem bralcu, naj še nekoliko globlje osvetlimo vlogo in pomen različnih znanosti, ki lahko v tem pogledu kaj prispevajo. Gre za sodelovanje različnih znanosti od lingvistike, literarne teorije in zgodovine, psihologije otroka in mladostnika, do splošne in literarne pedagogike, metodike jezikovnega pouka, sociologije otrokovega razvoja, sociologije jezika in govora in seveda sociologije književnosti. K tej problematiki lahko prispevata tudi sociologija in psihologija javnega mnenja, sociologija in psihologija komunikacijskih sredstev, sociologija in psihologija ter pedagogika prostega časa. Poglejmo si nekoliko podrobneje vlogo posameznih znanosti!

Nekateri teoretiki, kot na primer H. Giehl, postavljajo na prvo mesto literarno pedagogiko (ki pri nas ne eksistira), kajti ta potrebuje za uresničevanje svojih vzgojnih ciljev dognanja vseh naštetih znanosti in seveda tudi lingvistične, literarno teoretične in literarno-zgodovinske vede. Literarnega pedagoga predvsem zanima, kako knjigo otroku približati, kakšne metode, sredstva pri tem uporabiti, da bi dosegli vzgojne cilje, to je, da bi otrok postal reden bralec dobre knjige, da bi iz nje dobival razvojne spodbude, da bi si ob knjigi oblikoval spoznanja, estetske, moralne in druge vrednote. Gre tudi za to, da je treba take in podobne vzgojne cilje zasledovati že v družini, da je treba že v predšolski dobi razvijati željo in potrebo po knjigi. Taka literarna pedagogika je potrebna vzgojiteljicam in staršem, pozneje učiteljem osnovnih in tudi srednjih šol, pa tudi knjižničarjem, založnikom, pisateljem. Literarna pedagogika je sinteza nauka o mladem bralcu. Vendar pri nas ne najdemo v metodikah jezikovnega pouka nič drugega kot poglavje o obravnavi obveznega branja. Vse drugo pogrešamo.

Psihologija je osrednja znanost, ki lahko prispeva k nauku o mladem bralcu. Posebno razvojna psihologija, ki obravnava razvoj psihičnih funkcij, sposobnosti in struktur, lahko osvetli vprašanje, kako se otrok umsko razvija, kako razume, dojema pojme, dogajanja, pojave, osebnosti in značaje, ki jih spoznava v knjigi. Nekateri poudarjajo le tako imenovani literarno estetski razvoj otroka in mladostnika in mislijo, da s tem lahko pojasnijo bralni razvoj. Estetski in bralni razvoj sta tesno povezana in odvisna od spoznavnega ali intelektualnega in čustvenega ter socialnega razvoja. Ni treba posebej dokazovati, da je proučevanje estetskega razvoja zelo zapleteno delo, da gre pri tem za likovni, govorni, glasbeni, plesno-motorični razvoj. In estetski razvoj je v začetku spojen z moralnim razvojem; estetske sodbe se lahko izražajo z moralnimi sodbami in narobe. Šele daljši razvoj in zorenje omogoči diferenciacijo med moralnimi in estetskimi sodbami in spoznanji ter doživetji. In moralni ter socialni razvoj sta podlaga za razumevanje značajev, ki jih opisujejo knjige, družbenih odnosov, dogajanj, konfliktov. Če torej želimo spoznati mladega bralca, ni dovolj, da govorimo le o umskem ali estetskem razvoju, spoznati je treba tudi globlje plasti otrokove in mladostnikove osebnosti, nje-

govo dinamično strukturo, ki se izraža v čustvenem, moralnem, karakternem in spolnem razvoju. Psihologija mladega bralca pa se ne more opirati le na razvojno psihologijo, temveč so ji potrebne še druge stroke psihologije. Gre najprej za socialno psihologijo, ki proučuje duševne procese, ki se porajajo v družbenih odnosih v družini, v šoli, med vrstniki in v javnem življenju, posebej pa raziskuje procese socializacije, razvoj osebnosti in medčloveške odnose. Seveda je za razumevanje mladega bralca potrebna tudi diferencialna psihologija umskega, moralnega in vsakega drugega razvoja, posebej pa diferencialna psihologija interesov. Še posebej pa je potrebna za razumevanje mladega bralca psihologija govora. Nujno potrebno je vedeti, kako poteka govorni razvoj v različnih razvojnih obdobjih, kako se oblikuje pasivni in aktivni besedni zaklad, kako se poraja razumevanje gramatičnih kategorij, kako poteka razvoj stavka, razumevanje jezikovnih oblik v tekstu in podobno. Škodovalo tudi ne bi, če bi razvili psihologijo jezika, kajti šele tedaj bi razumeli jezikovne plasti, jezikovne spremembe, probleme komunikacije in podobno, tedaj ne bi govorili le o logiki stavka, temveč bi lahko razpravljali tudi o psihološki sintaksi, da o drugih problemih ne govorimo. Končno bi naj omenili, da je premalo, če v zvezi z otrokom razpravljamo le o zgodovini otroške in mladinske književnosti, potrebno bi tudi bilo razpravljati o psihologiji književnosti na sploh in o psihologiji otroške književnosti posebej.

S tem pa program psihologije mladega bralca še ni izčrpan. Ne gre le za razumevanje in doživljanje literarne umetnine ali pa drugih zvrsti otroške in mladinske književnosti. Gre še za to, kakšne potrebe vodijo otroka in mladostnika k temu, da poseže po takem ali drugačnem čtivu. Psihologi in sociologi govorijo o tako imenovanih bralnih motivih. Raziskovanje bralnih motivov in seveda bralnih interesov so nekoč imeli za glavno nalogo psihologije mladega bralca, danes pa je jasno, da je to premalo, da je potrebno pojasniti tudi to, kako otrok doživi knjigo, kako razume njeno vsebino in literarne vrednote. Tudi raziskovanje bralnih interesov je le prva stopnja v raziskovalnem procesu mladega bralca, potrebno pa je prodreti globlje v odnos med otrokom in knjigo. Za to so potrebne subtilnejše raziskovalne metode, ki jih v neki meri že premore moderna psihologija. Tu ne gre le za raziskovanje zavestnih sfer otroške in mladostnikove duševnosti, temveč tudi za razumevanje podzavestne dinamike duševnosti, gre za globinski pristop k mlademu bralcu, gre za psihološko analizo bralca, ki lahko marsikaj prispeva tudi k psihoterapiji s pomočjo knjige, k biblioterapiji. Ni treba posebej poudarjati, da lahko marsikaj prispeva k razumevanju mladega bralca in literarnega ustvarjalca psihologija umetnosti na sploh in psihologija umetniškega ustvarjanja posebej. Zelo koristno bi tudi bilo, če bi izoblikovali psihologijo otroškega pisatelja, kajti tedaj ne bi več diskutirali, zakaj se nekateri pisatelji preusmerijo od »velike literature« k otroški, zakaj pišejo tako ali drugače, zakaj se znajo ali pa ne znajo približati otroku. In končno bi tudi bilo potrebno razviti psihologijo otroške književnosti, to je, potrebno bi bilo analizirati literarne tekste s psihološkega vidika, ugotoviti bi bilo potrebno, v katero razvojno stopnjo spadajo, kakšna je psihološka podoba junakov, ki nastopajo v otroški in mladinski književnosti, še posebej, če so to otroci. Take analize delajo predvsem literarni teoretiki, zato običajno niso preveč poglobljene.

In tako smo prišli do tretje znanosti, ki je nujno potrebna pri razumevanju mladega bralca, to je do sociologije, ki je bila še bolj zanemarjena kot psihologija. Tu ne gre le za razumevanje zakonitosti splošnega družbenega razvoja,

družbene strukture in dinamike, za proučevanje sociologije družbenih ustanov, temveč gre tudi za spoznanje specifičnih področij družbenega življenja, ki se stikajo s problematiko otrokovega in mladostnikovega razvoja ter seveda z vprašanji otroške književnosti. Najprej je treba omeniti, da je s psihologijo razvoja tesno povezana tudi sociologija otrokovega in mladostnikovega razvoja. Če je pri nas slabo razvita razvojna psihologija otroka in mladostnika, tedaj lahko rečemo, da razvojne sociologije mladega človeka pri nas še sploh nimamo, čeprav pri naših sosedih že razpravljajo o sociologiji mladine ali neka-teri, kot npr. Piaget, tudi o psihosociologiji otrokovega razvoja. Nedvomno je res, da bi lahko dobro oblikovana psihosociologija otrokovega in mladostnikovega razvoja bila dragocena in dovolj trdna osnova nauka o mladem bralcu. Nadalje pa je treba še omeniti, da je za razumevanje mladega bralca potrebno poznati tudi dognanja, ki jih daje sociologija splošnega kulturnega razvoja, torej sociologija kulture, umetnosti in posebej sociologija književnosti, da o sociologiji jezika in govora sploh ne govorimo. Vsa ta in še druga področja specialnih sociologij lahko pojasnijo, kakšne so družbene in kulturne okoliščine, ki vplivajo ne le na nastajanje otroške in mladinske književnosti v nekem okolju, v neki družbi, kulturi in epohi, temveč tudi, kaj vpliva na otroka v njegovem okolju, da posega po knjigi. Tu gre predvsem za družinsko okolje, za družbeni položaj staršev, za njihovo kulturno stopnjo, za njihove družbene aspiracije, ki otroka stimulirajo k branju. Če govori psihologija o individualnem izrazu in izvoru motivacije, bralnih motivov, tedaj poskuša sociologija pojasniti, ktere so družbene spodbude za branje, kakšne družbene norme, sistemi, strukture, skupine vplivajo na otrokove želje in potrebe ter cilje. Sociologija lahko podrobneje pojasni, kakšen vpliv ima na otroka poleg družine šolski sistem, kako vplivajo na založniško politiko različni družbeni činitelji, kako knjiga v družbi kroži in posebej, kakšna je pot knjige od založbe do otroka. Sociologija otroške književnosti je del splošne sociologije književnosti, ki raziskuje družbene činitelje pri nastajanju in tudi pri uporabljanju otroške knjige. Tu gre za vprašanje, kaj vpliva na produkcijo otroške knjige, na pisatelja in njegov položaj v družbi, gre tudi za vprašanje o razmerju med pisateljem in založnikom, med tem in knjižnicami, šolami in bralci. Toda sociologija otroške književnosti in otroške knjige lahko obravnava vpliv, ki ga ima knjiga na mladega bralca v procesu vzgajanja in izobraževanja, predvsem pa, kako vpliva na socializacijo. Še posebej pa lahko moderna sociologija raziskuje vpliv slabe literature na deviantno obnašanje otroka in mladostnika. Sociologija lahko tudi obravnava problematiko otrokovega prostega časa, posebej pa še, koliko časa otrok uporabi za branje take ali drugačne literature. Take raziskave se pojavljajo celo že pri nas. O njih bomo razpravljali na drugem mesu. Poleg diferencialne psihologije bralca bi se morala razviti tudi diferencialna sociologija bralca, ki bi raziskovala bralne navade, interese, potrebe različnih družbenih slojev, starostnih skupin, spolov, poklicev, izobrazbenih stopenj in podobno. Šele tako bi prišli do zanesljivih podatkov o bralnih interesih, potrebah in motivih, ki so družbeno pogojeni. K razumevanju mladega bralca pa bi prispevala tudi sociologija radia, televizije in dnevnega tiska, kajti ta sredstva lahko branje zavirajo ali pa pospešujejo. Vidimo torej, da je sociologija mladega bralca v bistvu še nerazvita znanost, pri nas pa je še posebej neznana, čeprav imamo različne podatke, ki so predmet takih raziskav.

Končno pa naj še omenimo, da lahko k razumevanju mladega bralca in otroške književnosti prispevajo tudi literarne in lingvistične vede. Na eni strani

gre za raziskovanje zgodovine otroške in mladinske književnosti, za razvoj posameznih književnih zvrsti, na drugi strani pa gre za analizo tematike, ki jo obravnava otroška in mladinska književnost. Literarna veda naj bi obravnavala jezikovne, estetske, idejne in druge značilnosti tudi del iz otroške književnosti, problematiko prevajanja, ilustriranja, predelovanja in prirejanja, posnemanja. Gre za primerjalno otroško in mladinsko književnost, za prelivanje literarnih tokov, za vpliv svetovne otroške književnosti na nacionalne. Verjetno je ta vidik pri nas najbolj upoštevan. V zadnjem desetletju imamo pri nas največ literarno zgodovinskih študij o otroški književnosti, zelo malo pa je del, ki obravnavajo psihologijo in sociologijo mladega bralca. Opazimo lahko, da je največ pozornosti usmerjene h knjigi, manj pa je zanimanja za mladega bralca, za njegovo razumevanje in doživljanje knjige.

RAZVOJ NAUKA O MLADEM BRALCU

Šele ko smo kratko opisali, kaj je nauk o mladem bralcu in katere značnosti lahko k temu novemu področju prispevajo, lahko nekoliko osvetlimo razvoj tega področja. Za problem mladega bralca so se začeli zanimati že v prejšnjem stoletju, vendar je do pravih raziskav prišlo šele, ko se je na eni strani povečalo zanimanje za otroško in mladinsko književnost, na drugi strani pa se je izoblikovala razvojna psihologija. Vendar pa pri tem ni bilo prave kontinuitete, kot poudarja Giehl, kajti premalo so se naslanjali na prejšnja spoznanja in so zato morali začeti vedno znova.⁴ Glede na področja raziskovanja lahko delimo ves razvoj na štiri obdobja, ki se medsebojno prepletajo, ali na štiri usmeritve, ki se dopolnjujejo. Najprej so raziskovali problematiko mladega bralca in mladinske književnosti s pedagoškega ter literarnoestetskega vidika, pozneje je prevladoval psihološki pristop, sledilo mu je obdobje kritične ocene celotnega področja proučevanja in končno je na proučevanje mladega bralca vedno bolj vplivala sociologija. Nauk o mladem bralcu, kot smo si ga zamislili, pa pomeni sintezo vseh teh vidikov, torej vsestransko osvetlitev te zapletene problematike.

Mejnik v proučevanju mladega bralca pomeni znamenita Wolgastova knjiga z značilnim naslovom: *Das Elend unserer Jugendliteratur*, 1896. V tej knjigi je Wolgast zahteval, da naj bi bila mladinska literatura umetnost v pravem pomenu besede, kajti šele tako lahko z njo oblikujemo otrokovo estetsko doživljanje. Ugotoviti bi bilo treba literarne zvrsti, ki so za otroka najbolj primerne, ki največ prispevajo k oblikovanju estetskega čuta. Wolgast je spoznal, kako pomembno je poleg literature tudi proučevanje mladega bralca. Oblikoval je neke vrste tipologijo mladih bralcev, ugotoviti je skušal razvojne stopnje bralnega razvoja. Rečemo lahko, da je Wolgast močno spodbudil proučevanje otroške književnosti in posebej študij mladega bralca.

Psihološki pristop k mlademu bralcu je postal mogoč šele, ko se je razvila psihologija otroka in mladostnika. Zato ni čudno, če so se s temi vprašanji začeli ukvarjati najprej v deželah, kjer je cvetela razvojna psihologija, drugod pa so ostali le pri pedagoški in literarnozgodovinski in literarnoestetski obravnavi otroške književnosti. V tem primeru namesto knjige raziskujejo mladega bralca. Razvojna psihologija daje temelje za razumevanje mladega bralca,

⁴ Giehl, *ibid.*, str. 78.

za literarno vzgojo, za vodenje bralca v družini in v javni knjižnici. Prvotno je bilo, kot poudarja Giehrl, polno nasprotij med psihologijo ter med literarno pedagogiko, estetiko in teorijo, pozneje pa je prišlo do plodnega sodelovanja. Pri raziskovanju mladega bralca so uporabili vse tedaj znane metode in tehnike v psihologiji, posebej pa metode deskripcije, pozneje celo eksperiment in seveda tehniko testov, statistične in druge tehnike. Glavni namen vseh teh prizadevanj je bil, kot je poudarila Hölderjeva, na eni strani priti do spoznanj, ki so pomembna za psihologijo nasploh, na drugi strani pa so želeli na taki osnovi izoblikovati neke vrste katalog otroške in mladinske literature, ki bi bil primeren posameznim razvojnim stopnjam.⁵

Ni treba posebej dokazovati, da je proučevanju mladega bralca posebno dosti prispevala psihologinja Charlotte Bühler. Ta je med mnogimi drugimi deli, ki obravnavajo duševni razvoj otroka, napisala že leta 1918 znamenito študijo: *Das Märchen und die Phantasie des Kindes*⁶. V knjigi je ta študija doživela več izdaj in je zelo vplivala na vse nadaljnje raziskave tega problema. O bralnih interesih, zmožnostih in drugih problemih pa je razpravljala skoraj v vseh svojih delih. Podobno velja tudi za mnoge druge psihologe. Ch. Bühler je s svojimi prvimi deli spodbudila celo vrsto raziskav, ki obravnavajo otroško fantazijo in njen pomen za spoznavanje sveta, posebej pa za igro, branje pravljic in podobno. Prva je dovolj natančno opredelila bralno starost in stopnje bralnega razvoja. Kot vemo, je poznala tri bralna obdobja, in sicer dobo malčka in cicibana, ki prehaja v dobo pravljic, in končno robinzonsko dobo. Tako delitev bralnega razvoja so sprejeli mnogi psihologi v svetu in, kot bomo videli, tudi pri nas. Ch. Bühler je podrobno proučevala bralne interese dunajskih otrok. V ta namen je vprašala s pomočjo ankete in spisa 8000 otrok, katere knjige najrajši berejo. Izsledke je priobčila v razpravi: *Kunst und Jugend*⁷. Na ta način je na eni strani avtorica ugotovila, kakšne bralne interese imajo otroci na različnih razvojnih stopnjah, poleg tega pa je spoznala tudi nekatere pomembne razvojne zakonitosti otroške duševnosti, ki so danes splošno priznane.

Vsa nadaljnja raziskovanja mladega bralca so bila pod močnim vplivom Ch. Bühlerjeve. Poleg mnogih drugih naj omenimo le A. Rumpfa, ki je v svoji knjigi *Kind und Buch*, 1928, podrobno proučeval bralne interese. Seveda pa je marsikdaj prišlo do zelo enostranskih ugotovitev in spoznanj, ker so bili mladi bralci pri izbiri knjig odvisni od različnih okoliščin in se torej niso mogli svobodno odločati za vrste branja. Poleg obsežnih in bolj površnih raziskav so nekateri, kot npr. H. Busse, poskušali globlje prodreti v strukturo bralnih navad, interesov, potreb posebno pri delavski mladini. Poskusil je tudi določiti bralne tipe, vendar je v tem le malo uspel, ker ni imel enotnih kriterijev klasifikacije. Toda višek v raziskovanju mladega bralca je dosežen v delih Schliebe-Lippertove, ki je dopolnila dotedanje razlage bralnega razvoja z novimi dognanji. Največ razprav je bilo v obdobju psihološkega pristopa k mlademu bralcu o tem, koliko je pravzaprav razvojnih stopenj v bralnem

⁵ Annelise Hölder: *Das Abenteuerbuch im Spiegel der männlichen Reifezeit*. Ratingen 1967.

⁶ Charlotte Bühler: *Das Märchen und die Phantasie des Kindes*. Beiheft 17 Zeitschrift für angewandte Psychologie. Leipzig 1918. — V knjigi: Charlotte Bühler u. Josephine Bilz: *Das Märchen und die Phantasie des Kindes*. München, Barth 1958, 1961.

⁷ Charlotte Bühler: *Kunst und Jugend*. Zeitschrift für Ästhetik und allgemeine Kunstwissenschaft 1926.

razvoju, kakšni interesi vodijo otroka in mladostnika pri izbiri knjige, kako poteka estetski razvoj in podobno. Na ta in podobna vprašanja so odgovarjali zelo različno. Prvo delitev bralnega razvoja, ki jo je oblikovala Ch. Bühler, je dopolnila S. Engelmann. K trem stopnjam, ki smo jih že omenili, je dodala še tako imenovano baladno-dramsko obdobje, ki je značilno za predpuberteto, in lirsko-romansko obdobje, ki nastopi v puberteti. Na ta način smo dobili pet bralnih obdobji: malček, pravljíčna doba, robinzonska doba, baladno-dramska in lirsko-romanska doba.

Kljub temu da je bila gornja delitev bralnega razvoja precej dognana in splošno sprejeta, so vendarle mnogi poskušali iti še naprej. To delitev so kritizirali predvsem zaradi tega, ker se opira bolj na literarne zvrsti kot pa na otrokovo doživljanje, zrelost in razvojne značilnosti. Schliebe-Lippertova je poskušala razvojna obdobja branja utemeljiti ne le na literarnih zvrsteh, ampak tudi na osnovi resničnih bralnih potreb in interesov, na osnovi doživljanja.⁸ Poznala je izvenestetsko, predestetsko, polno estetsko ali pravljíčno, stvarno, apsihološko ter senzacijsko in psihološko doživljanje ob knjigi. Na tem mestu seveda ne moremo kaj več povedati o tej klasifikaciji bralnega razvoja, opozorimo lahko le na to, da ima mnogo skupnega z dosedaj znanimi delitvami, vendar pa ima, kot posebej poudarja Giehrl, tudi mnogo slabosti. Napačno je namreč, če otroku odrekamo zmožnosti za estetsko doživljanje. Taki delitvi bralnega razvoja nasprotuje tudi Beinlich. Slabo je tudi to, da so zanemarjene različne vrste branja, kot je npr. kognitivno, informativno in zabavno branje, preveč pa je poudarjeno literarno branje. Psihologi so tudi mnenja, da je treba upoštevati razlike med spoloma. Posebno kritični do teh in podobnih spoznanj so postali psihologi, metodiki in literarni pedagogi po drugi svetovni vojni. Pri tem je treba omeniti predvsem Beinlicha, ki je kritiziral vsa podobna prizadevanja v že imenovani metodiki nemškega jezika v poglavju: *Über die Entwicklung der Leseneigungen und des literarischen Verständnisses*. Poudaril je, da je nauk o mladem bralcu kljub vsemu nerazvit, rezultati so še vedno nepopolni, premalo so jasni in določni, pogosto pa so tudi protislovni. Do podobnih ugotovitev je prišla tudi Ursula Wölfel. Mnogi poznavalci tega problema so si edini, da je treba bralni razvoj gledati v povezavi z vsemi drugimi načini dojemanja in doživljanja sveta, posebej pa je treba upoštevati sodobna komunikacijska sredstva ter otrokovo praktično srečanje z naravo in družbo. Morda ni treba posebej omenjati, da so ta problem mnogo raziskovali ne le na nemškem jezikovnem področju, temveč tudi v Franciji, Angliji in posebej v ZDA, v novejšem času pa so zelo živahni tudi na Češkem, v Italiji in seveda v Sovjetski zvezi. Ustanovili so mnoge inštitute, ki proučujejo problem otroške književnosti, še posebej živahno pa delujejo številne visoke pedagoške šole, ki uvajajo za bodoče učitelje ne le predavanja iz otroške in mladinske književnosti, temveč tudi nauk o mladem bralcu.

Nas pa seveda še bolj zanima vprašanje, kaj je bilo v Jugoslaviji in še posebej v Sloveniji storjenega za spoznavanje in proučevanje mladega bralca, bodisi s psihološkega, pedagoškega ali sociološkega vidika. Čeprav pri nas nimamo sistematičnega nauka o mladem bralcu, pa lahko vendarle zasledimo fragmente, nekatere poskuse, da bi ugotovili, kaj otrok ali mladostnik potrebuje za svoj razvoj, kaj išče v knjigi, zakaj posega po njej in kako jo sprejema.

⁸ Citirano po Giehrlu, *ibid.* str. 57.

Naša razvojna psihologija je bila že pred prvo svetovno vojno močno pod vplivom nemške. Podobno je bilo tudi med obema vojnama. Naši pedagogi, psihologi in sploh šolniki, ki so pisali in razmišljali o otroku, so bili pod vplivom Ch. Bühlerjeve, W. Sterna, E. Sprangerja in drugih znamenitih psihologov tistega časa, nekoliko pa so se naslanjali tudi na češke, npr. na V. Přihodo in druge. Zaradi tega ni čudno, če so tudi psihologijo mladega bralca skoraj v celoti posneli po tujih zgledih.

Pri Slovencih so skušali otroško književnost opredeliti ob začetku tega stoletja, posebno Josip Brinar v svojih spisih: *O slovstvu za mladino*, *Spisi za mladino* in *Novejše slovstvo za mladino*.⁹ Brinar je med prvimi ocenjeval dela, namenjena otrokom in mladini sploh. Seveda se ni globlje zanimal za duševno strukturo mladega bralca, opaziti pa je vpliv Wolgasta in drugih teoretikov, ki so obravnavali otroško književnost tistega časa.

Med obema vojnama so pri nas delovali naši najboljši mladinski pesniki in pisatelji. Toda zelo malo jih je bilo, ki so ocenjevali in vrednotili njihova dela, kritika otroške književnosti je bila nerazvita. Le tu pa tam so se oglašali pedagogi in nekateri pisatelji ter drugi kulturni delavci. Poleg Brinarja je bil predvsem Gustav Šilih tisti, ki je poskušal oceniti nekatera dela za mladino. Zelo znana je njegova ocena *Moje poti*, zbranih spisov za mladino E. L. Gangla.¹⁰ Živahno je bilo delovanje duhovščine, ki se je dobro zavedala, da je za vzgojo otroka in mladega človeka pomembno, kaj bere, kje si išče vzore, s čim si polni izkušnje in zavest. V ta namen so mnogi katoliški pisatelji pri nas ne le skrbeli za izdajanje otroške literature, temveč so tudi razpravljali o vplivu, ki ga ima branje na razvoj in miselnost. Zelo značilna je knjižica *O čtivu in še kaj*.¹¹ V njej Aleš Ušeničnik najprej razpravlja o umetnosti in npravnosti in postavi etične vrednote nad estetske, nad vse pa religiozne. Prav posebno pa je zanimivo poglavje, v katerem isti pisec razpravlja o slabi knjigi in njenem vplivu na mladega človeka. Če odmislimo pretirano moraliziranje in seveda klerikalne tendence, lahko marsikaterim ugotovitvam pritrdimo, ker so danes še bolj veljavne kot takrat, ker je današnji mladini marsikaj dostopno, o čemer se njenim prednikom še sanjalo ni. Bilo bi zanimivo razčleniti take poskuse in jih oceniti v luči sodobnih pogledov na otroško in mladinsko književnost ter z vidika psihologije in sociologije mladega bralca današnje dobe. Kljub vsemu je bilo opaziti zanimanje za mladega bralca predvsem pri učiteljih, duhovnikih in nekaterih kulturnih delavcih, ki so bili v uredništvih založb in drugod, kjer so prišli v stik z otroško in mladinsko književnostjo ali pa neposredno z mladino samo.

Takoj po drugi svetovni vojni ni bilo teoretičnih del o otroški in mladinski knjigi in tudi ne globljega zanimanja za psihologijo mladega bralca, kajti psihologija je bila pri nas nerazvita, še posebno zanemarjena pa je bila razvojna psihologija. Kmalu po vojni je pri Mladinski knjigi vendarle izšla drobna knjižica, ki obravnava problematiko otroške in mladinske književnosti. V njej so prevodi treh razprav sovjetskih pisateljev Maksima Gorkega, Aleksandra

⁹ Josip Brinar: *O slovstvu za mladino*. Pedagoški Letopis 1905, V. zv. str. 14–34. — *Spisi za mladino*. Pedagoški Letopis 1912, XII. zv. str. 11–30. — *Novejše slovstvo za mladino*. Pedagoški zbornik 1921, XIX. zv. str. 114–132.

¹⁰ Gustav Šilih: *E. L. Gangl: Moja pot*. Zbrani spisi za mladino. Popotnik LV/1933–34, str. 125–27, 316–17.

¹¹ Aleš Ušeničnik: *O čtivu in še kaj*. Ljubljana 1938. (Naša pot 2.)

Beljajeva in V. Tauberja.¹² Ti pisatelji pozivajo svoje sotovariše k pisanju za mladino, poudarjajo pomen knjige za mlade generacije, za oblikovanje njihove zavesti, ljubezni do domovine, ustvarjalnosti. V tem delu avtorji nekoliko govorijo tudi o mladem bralcu, posebej o pomenu otroške fantazije, vendar zvelo malo o psihologiji mladega bralca. Prva leta po vojni smo pri nas prevajali predvsem dela sovjetskih pedagogov in psihologov (Kornilov, Tjeplov, Smirnov, Gruzdjev in drugi), med njimi je posebno znan Rubinstein, toda s te strani nismo veliko pridobili pri proučevanju mladega bralca.

Nekateri naši pedagogi in psihologi so skušali povedati kaj o bralnih interesih, tu pa tam so izvedli tudi kake manjše raziskave. Seveda so najprej začeli svariti pred slabo literaturo. Prvi je sistematično obravnaval razmerje med otrokom in knjigo Jan Baukart.¹³ V svoji knjižici *Otrok in knjiga* je kratko orisal splošni pomen knjige za sodobnega človeka, posebej pa za mladino, nekoliko je tudi pojasnil, kakšna naj bo knjiga za mladino po vsebini. Pri tem je zadel na star spor med pedagogiko in literarno estetiko. Za nas je najbolj zanimivo poglavje, ki govori o knjigi v različnih razvojnih obdobjih. Avtor sprejme delitev, ki jo je uvedla Ch. Bühler, ter dopolnitev S. Engelmanove. Tako pozna pet razvojnih stopenj, in sicer cicibansko dobo, ki traja od drugega do četrtega leta, ali dobo slikanice, pravljično dobo, ki traja od četrtega do sedmega leta, robinzonsko dobo, ki je značilna za srednje in v neki meri tudi za zrelo otroštvo. V tej dobi prevladuje pustolovsko čtivo. V predpuberteti naj bi bila tako imenovana baladna doba in končno v pozni puberteti lirsko-romanska doba. Baukart veliko razpravlja o vplivu, ki ga lahko ima na otroka branje, kot je recimo Karl May, različne detektivske in podobne zgodbe. Odklanja jih zato, ker nasprotujejo socialistični miselnosti in ker so tuje našim hotenjem. V neki meri tudi opozarja na previdnost pri izbiri pravljič, čeprav priznava, da so otroku potrebne v njegovem duševnem razvoju. Baukartova knjiga je še danes aktualna, zanimiva in poučna. Seveda pa je razvoj šel naprej, zato je prišlo tudi do novih in svežih pogledov na problematiko otroške književnosti in mladega bralca.

Po nekaj letih stagnacije smo dobili Slovenci novo knjigo, ki je pomembna za otroško književnost. Mislimo na delo izpod peresa Frančka Bohanca, ki ima značilen naslov: *Knjižne police za otroke*.¹⁴ Bohanec je kratko opredelil posamezne književne zvrsti za otroke in mladino in jih razvrstil po bralnih obdobjih. Ni pa se globlje spuščal v razvojno psihologijo mladega bralca. Pri pisanju svoje knjige se je opiral na znane teoretike, zlasti na Paula Hazarda.

Leto pozneje je G. Šilih priobčil obsežnejšo razpravo z naslovom: *Problematika mladinske književnosti*.¹⁵ Šilih je sicer v svojih različnih delih že večkrat opozarjal na pomen, ki ga ima knjiga za otrokov razvoj, za vzgojo, vendar je šele sedaj sistematično prikazal bralni razvoj. Pri tem je šel enako pot kot Baukart, bil je pod vplivom znanih psihologov, ki smo jih že omenili, posebej pa je nanj vplivala Ch. Bühler, verjetno pa je poznal tudi Bambergerje-

¹² *Pišite za mladino!* Ljubljana, Mladinska knjiga 1947. Vsebinska: M. Gorki: Dajte mladini knjigo! O temah mladinske književnosti. — A. Beljajev: Znanstvena fantastika v mladinski književnosti. — V. Tauber: O ilustriranju mladinskih knjig.

¹³ Jan Baukart: *Otrok in knjiga*. Maribor, Obzorja 1954.

¹⁴ Franček Bohanec: *Knjižne police za otroke*. Ljubljana 1958.

¹⁵ Gustav Šilih: *Problematika mladinske književnosti*. Nova obzorja XII/1959, str. 260—66.

vo knjigo, ki obravnava otroško in mladinsko književnost.¹⁶ Šilih je v svojem prispevku kratko orisal pomen knjige za otroka, potem je prikazal pet razvojnih obdobij, ki jih že poznamo, posebej pa se je zadržal na problemu prevajanja mladinske književnosti, razpravljal je tudi že o škodljivosti slabega branja in o drugih problemih. Do kakih globljih spoznanj o mladem bralcu ni prišel, saj ničesar ne pove o potrebah in bralnih motivih, o družbenih okoliščinah, ki vplivajo na bralne aktivnosti otrok. Kljub temu pa je Šilihov tekst predramil nekatere naše pedagoge, da so o tej problematiki več razmišljali, še posebej pa so bila njegova prizadevanja koristna za razvoj metodike.

Izredno pomemben je bil seminar za delo v otroških knjižnicah, ki ga je organiziral Svet društava za staranje o deci i omladini Jugoslavije. Na njem so sodelovali tudi referenti iz Slovenije. Prispevki so izšli v zborniku z naslovom *Književnost za decu i rad u dečjim bibliotekama*. Med njimi moramo posebej omeniti referat Ivana Toličiča *Dečja interesovanja i metodi njihovog ispitivanja*.¹⁷ To je bil edini prispevek na celotnem posvetovanju, ki je obravnaval mladega bralca, vsi drugi referati pa so se ukvarjali s pregledi otroške in mladinske književnosti ali pa s tehniko knjižničarstva. Toličič je v svojem referatu najprej razpravljal o človekovih potrebah in motivih, nato je opredelil interese in njihov pomen za bralni razvoj in za odnos do knjige. Tako je potem kratko orisal bralne interese v predšolski dobi, v srednjem in poznem otroštvu in nekoliko v dobi zorenja. Pri tem se ni držal nobene znane klasifikacije bralnega razvoja. Na koncu referata je Toličič prikazal tudi nekatere metode za raziskovanje interesov. Do danes je ta Toličičev prispevek v Jugoslaviji edini, ki nekaj več govori o otroških interesih in posebej o bralnih zanimanjih, zato je zanimiv za vsakogar, ki se ukvarja s problematiko mladega bralca.

Šele po tem posvetovanju se je začelo več pedagogov in teoretikov bolj živo ukvarjati s književnostjo za otroke in posebej s problematiko mladega bralca, v pedagoških revijah najdemo vedno več prispevkov, ki govorijo o bralnih interesih otrok. Še posebej pa je treba omeniti drobne knjižice, ki jih je izdajala založba Rad v Beogradu in ki obravnavajo problematiko mladega bralca. Zelo znana je knjižica, ki jo je napisala Persida Jovanović-Stanković,¹⁸ prav tako je zanimiva knjižica, ki obravnava pomen pravljice v otrokovem življenju.¹⁹ To so bili prvi poskusi in njim so sledili mnogi drugi. Že 1961. je izšla izpod peresa Ž. Berisavljevića drobna knjižica z naslovom: *Omladina kao čitalac*,²⁰ še prej pa sta S. Cucić in I. Janšić napisala knjigo z naslovom: *Dete i knjiga*.²¹ To je bilo nekoliko obsežnejše delo, ki je na 75 straneh nekoliko globlje obravnavalo razmerje med otrokom in knjigo, nekoliko več je bilo govora o bralnih interesih. Podobno vlogo in pomen ima tudi knjižica, ki jo je napisala Sanda Marjanović z naslovom *Moje dete i knjiga*.²² Tu opazimo očiten vpliv nemškega jezikovnega področja, posebej Ch. Bühler, Bambergerja in

¹⁶ Richard Bamberger: *Jugendlektüre*. Wien, Jugend und Volk 1955.

¹⁷ *Književnost za decu i rad u dečjim bibliotekama*. Beograd 1958. Str. 161—180.

¹⁸ Persida Jovanović-Stanković: *Pomoć deci u korišćenju štampe*. Beograd, Rad 1960.

¹⁹ Dragan Lukić: *Bajka u životu deteta*. Beograd, Rad 1960.

²⁰ Žika Berisavljević: *Omladina kao čitalac*. Beograd, Kulturnoprosvetna zajednica Srbije 1961.

²¹ Sima Cucić, Ivanka Jakšić-Jovanović: *Dete i knjiga*. Novi Sad, Pedagoški centar za porodično vaspitanje 1956. (Biblioteka za roditelje 3.)

²² Sanda Marjanović: *Moje dete i knjiga*. Beograd, Narodna knjiga 1962.

drugih. To delo je izmed vseh, ki jih poznamo, še najbolj popolno in se razmerna mnogo ukvarja s problematiko mladega bralca. Opisane so razvojne stopnje branja, nekatere teorije, podrobneje so tudi opredeljeni bralni interesi, opisane so književne zvrsti, ki so primerne za različna razvojna obdobja, na koncu pa so tudi pedagoški nasveti za vodenje otroka h knjigi. Seveda pa se to delo ne dotika globljih psiholoških in socioloških vprašanj, ki zadevajo mladega bralca. Tudi na posvetovanju o knjigi v Jugoslaviji, ki je bilo v Beogradu 1961. leta, so razpravljali poleg ekonomskih in drugih problemov še o mladem bralcu, vendar do globljih analiz ni prišlo. Podobno posvetovanje je bilo istega leta o tako imenovani znanstveno-popularni ali poljudnoznanstveni literaturi,²³ sledile pa so tudi nekatere raziskave, ki pa so ostale bolj na površju, niso posegale v psihologijo bralca.

Zanimanje za otroško književnost se je povečalo pod vplivom Jugoslovanskih pionirskih iger in na pobudo Zmajevih otroških iger, Festivala otroka v Šibeniku in festivala Kurirček v Mariboru. Razpravljanje o otroški književnosti se je razmahnilo z razvojem Zmajevih otroških iger. Kot rezultat tradicionalnih tribun v Novem Sadu je izšlo več knjig, ki obravnavajo otroško književnost, v neki meri pa tudi mladega bralca. Med njimi sta pomembni zlasti dve: *Tragom dečje pesme* in *Dečja književnost — šta je to?*²⁴ Te knjige obravnavajo bistvo, pomen, nastanek otroške književnosti, mladega bralca pa se dotaknejo le površno in mimogrede. Pomembne so tudi prireditve v Šibeniku, posebej je treba omeniti festival leta 1968, ki je bil v celoti posvečen otroški književnosti. Referenti in diskutanti na tem festivalu so bili že znani teoretiki otroške književnosti, kot na primer S. Ž. Marković, M. Crnković, D. Oblak in drugi, iz Slovenije pa so sodelovali M. Šircelj in M. Kobe. Razpravljali so predvsem o književni kritiki, o tokovih v otroški književnosti, o distribuciji otroške literature, le Martina Šircelj se je posvetila mlademu bralcu z referatom o bralnih interesih.²⁵ Na festivalu Kurirček se je v devetih letih nabralo mnogo dragocenih razprav o otroški književnosti, žal pa nobenega srečanja niso posvetili otroku in mladostniku kot bralcu.

Velik dogodek za vse, ki se zanimajo za otroško in mladinsko književnost, je bil prevod znane knjige, ki jo je napisal P. Hazard, znameniti francoski komparativist.²⁶ Že naslov nam pove, da ne gre le za otroško književnost kot tako, marveč tudi za mladega bralca, za njegovo srečanje s knjigo. Pisatelj ima širok razgled po svetovni književnosti za otroke, hkrati pa tudi pozna otrokovo duševnost, psihologijo mladega bralca. V njegovi knjigi najdemo polno bleščečih misli o otroški fantaziji, o otrokovih potrebah, o dojemanju in doživljanju sveta, o razmerju med odraslimi in otroki in seveda o duševnih dogajanjih v mladosti. Ni čudno, da je ta knjiga skoraj štirideset let vplivala na vse, ki so pisali o tem problemu, da najdemo citate iz tega dela skoraj povsod. Zaradi tega pomeni ne le odličen prispevek k poznavanju otroške književnosti, ampak tudi mladega bralca, čeprav v njej ne najdemo suhoparnih statističnih podat-

²³ Naučno-popularna i stručno-popularna literatura. Kulturni život XII/1961, str. 1069—1120.

²⁴ *Tragom dečje pesme*. Novi Sad, Kulturni centar 1969. (Detinjstvo 4.) — *Dečja književnost — šta je to?* Novi Sad, Kulturni centar 1970. (Detinjstvo 7.)

²⁵ Martina Šircelj: *Literarni interesi deteta*. V: *Dijete i knjiga*. Šibenik, VIII. festival djeteta 1968, str. 55—62.

²⁶ Paul Hazard: *Knjige, otroci in odrasli ljudje*. Ljubljana, Mladinska knjiga 1967.

kov o bralnih interesih, o potrebah, bralnem razvoju in podobno. Ta knjiga bo dajala spodbude tudi v bodoče, ker ni napisana le z znanjem, temveč tudi z intimnim odnosom do otroka, do njegove duševnosti.

Poleg omenjenih sistematičnih del, ki obravnavajo otroško književnost in v neki meri tudi problem mladega bralca, je treba omeniti še krajše razprave, študije, članke, ki so pri nas izhajali v različnih revijah, posebej v *Sodobni pedagogiki*, v *Jeziku in slovstvu*, v *Otroku in družini* in drugod. Seveda tu ne gre za raziskave bralnih potreb, interesov, navad, razvojnih stopenj in podobno, temveč le bolj za nekatere poglede na ta vprašanja. Za nas je v neki meri zanimiv članek Milene Batič z naslovom: *Vpliv sodobne mladinske poezije na otroka*.²⁷ To je pri nas redke poizkus, da bi osvetlili to vprašanje vsaj s pedagoškega vidika, če že ne s psihološkega. Izredno zanimivo bi bilo nekoliko podrobneje raziskati, kako otrok dojema poezijo, kako jo doživlja in kako nanj vpliva. Seveda bi bilo dobro, če bi vedeli tudi, kako sprejemajo poezijo mladostniki. V *Sodobni pedagogiki* lahko najdemo tudi krajši prispevek L. Kyselove o bralnih interesih med 12. in 16. letom²⁸ s številnimi primeri, ki so zelo poučni ne le za pedagoga, ampak tudi za psihologa. O otroških interesih je napisal študijo tudi J. Plemenitaš.²⁹ To je redke primer, da je nekdo pri nas poskusil empirično proučevati otroške interese, če odštejemo poskuse študentov pedagogike, psihologije, da bi nekoliko raziskali to problematiko. Plemenitaševa študija je pomembna tudi za razumevanje mladega bralca, saj v neki meri pokaže interesno strukturo otroka in s tem tudi njegov odnos do knjige. Omenimo naj še neko pomembno obletnico, ki je močno vplivala na to, da so pri nas nekoliko več razmišljali ne le o otroški književnosti, temveč tudi o mladem bralcu. Gre za petindvajsetletnico *Cicibana* in *Pionirja*. Ob tej priložnosti je bilo posvetovanje, na katerem so razpravljali o psihologiji mladega bralca, o pomenu poljudnoznanstvene knjige za otroka in mladostnika, o uporabnosti in primernosti otroških časopisov in revij, ki izhajajo pri nas, o likovni opremi, o problemih distribucije otroškega tiska in podobno. V tej zvezi je treba posebej poudariti prispevek Ivana Toličiča *Razvojne psihološke značilnosti doraščajočega otroka ob prehodu v puberteto*.³⁰

Omeniti moramo še vrsto razprav v različnih pedagoških revijah in časopisih, ki obravnavajo predvsem bralne motive, potrebe in interese. V Glediščih G. Durđević govori posebej o mladem bralcu,³¹ o bralnem interesu za poljudnoznanstveno literaturo v višjih razredih osnovne šole je objavila razpravo

²⁷ Milena Batič: *Vpliv sodobne mladinske poezije na otroke*. *Sodobna pedagogika* XV/1964, str. 208—214.

²⁸ Lydia Kyselova: *Pogled v sanje o človeškem pogumu in o človeški poštenosti*. (Poskus razumeti interese bralcev od 12. do 16. leta starosti.) *Sodobna pedagogika* XVI/1965, str. 282—290.

²⁹ Janko Plemenitaš: *O otroških interesih*. V: Učenci - aktivni sodelavci pri lastnem oblikovanju. Maribor, Obzorja 1964.

³⁰ Referati s srečanja sodelavcev otroške revije *Ciciban* so zbrani v brošurici *Ciciban teče v zeleni dan*. Srečanje sodelavcev otroške revije *Ciciban* ob njeni petindvajsetletnici. Ljubljana, 21. oktobra 1969. — Gradivo s posvetovanja o *Pionirju* je večinoma izšlo v reviji *Otrok in družina*: *Ob 25-letnici Pionirja*. Izvlečki iz referatov Drage Tarman, Antona Moljka, Ivana Toličiča in Mirka Kambiča. *Otrok in družina* X/1970, str. 4—10.

³¹ Gordana Durđević: *Knjige i mladi čitalac danas*. Gledišta III/1962, br. 3, str. 49—60.

M. Krsmanović.³² V reviji *Pedagogija* je izšlo več krajših prispevkov o bralnih interesih, vendar ne gre za raziskave, ki bi imele večji pomen. Ustaviti pa se je treba ob raziskavi, ki jo je opravila psihologinja M. Čudina v zvezi z interesi osnovnošolcev za »šund« literaturo.³³ Avtorica je ugotovila, da je prav v zadnjih razredih osnovne šole izrazito zanimanje za slabo literaturo, da jo radi berejo predvsem dečki in da je težko omejiti njen vpliv. Tako raziskavo bi bilo potrebno na večjem vzorcu narediti tudi pri nas v Sloveniji. V novejšem času najdemo vedno več ljudi, ki se poskušajo bolj sistematično približati mlademu bralcu in ugotoviti, kaj v knjigi išče, kaj potrebuje, kaj ga zanima in podobno. Med te lahko nedvomno prištevamo V. Jelića, ki je opravil raziskavo na več tisoč učencih o tem, kaj jim knjiga nudi, zakaj jo potrebujejo, berejo in podobno. Ta raziskava je podobna klasičnim študijam, ki jih že poznamo. Prve rezultate je V. Jelić že objavil v različnih revijah in o njih poročal tudi v Šibeniku 1968.³⁴ Brez dvoma bodo rezultati, ko bodo izvednoteni in obdelani, zelo zanimivi za spoznavanje mladega bralca, posebej za motivacijsko strukturo in za spoznavanje idealov, ki jih mladi bralci iščejo v knjigah.

Ce hočemo razumeti bralni razvoj, odnos otrok in mladih do knjige, tedaj je treba spoznati tudi probleme prostega časa, posebej vpliv množičnih sredstev obveščanja na otrokovo in mladostnikovo življenje. Zadnjih nekaj let se srečujejo strokovnjaki iz vseh naših republik z namenom, da bi obravnavali problematiko prostega časa naše mladine. Vedno več je razprav, študij in empiričnih raziskav o prostem času mladine, iz njih lahko tudi spoznamo, kakšno mesto zavzema pri tem branje. Tako obsežno raziskavo je opravil Velibor Jerbić, povzetek rezultatov je bil objavljen v reviji *Umjetnost i dijete*.³⁵ O isti problematiki razpravlja tudi Rudi Lešnik, ki je podrobneje raziskoval prosti čas učencev višjih razredov osnovne šole. Marsikatero raziskavo o problematiki radia, kina in televizije je opravil Inštitut za sociologijo. Izsledki so bili objavljeni v različnih biltenih in revijah. Tudi iz teh raziskav je v neki meri razvidno, kakšno mesto zavzema branje med drugimi sredstvi obveščanja.

Ko govorimo o sociološkem pristopu k problematiki mladega bralca, je treba dodati, da imamo pri nas že poskuse, ki kažejo, da bi lahko razvoj šel tudi v to smer. Mislimo na številne članke, ki obravnavajo problematiko bralnih značk, gibanje za širjenje dobre knjige med našo mladino. Mnogi pedagogi, slavisti pa tudi pisatelji so razpravljali o tem problemu, ki je posebno zanimiv s sociološkega vidika, saj kaže, kako kroži knjiga v družbi in kateri dejavniki vplivajo na njeno pot od založbe do mladega bralca. Ob deseti obletnici Prežihove bralne značke je izšla knjiga, ki prikazuje to gibanje. Nekateri prispevki, kot npr. Stanka Kotnika, pa pomenijo začetek zgodovine in sociologije tega gibanja in s tem tudi začetek sociologije otroške in mladinske književnosti in v neki meri tudi sociološko obravnavo mladega bralca.³⁶ Stanko Kotnik je na za-

³² Marija Krsmanović: *Razvoj čitalačkih interesovanja za naučnu popularnu literaturu u višim razredima osnovne škole*. *Pedagogija* IV/1966, str. 421–425.

³³ Mira Čudina: *Interes za čitanje šund-literature*. Pedagoški rad XXII/1967, br. 1–2, str. 15–29.

³⁴ Vojin Jelić: *Razgovori o knjizi*. Kulturni život IX/1967, str. 13–24. — *Zašto voliš knjigu?* V: *Dijete i knjiga*. Šibenik, VIII. festival djeteta 1968, str. 177–185. — *Dijete i knjiga*. Naše teme XIII/1969, str. 1427–37.

³⁵ Velibor Jerbić: *Značaj slobodnog vremena u životu djece i omladine*. *Umjetnost i dijete* II/1971, br. 11–12, str. 68–78.

³⁶ Stanko Kotnik: *Deset let bralne akcije med mladino*. V: *10 let Prežihove bralne značke*. Ljubljana, Mladinska knjiga 1970, str. 34–53.

nimiv način prikazal povezanost med osnovnimi udeleženci in soudeleženci v bralni akciji. Med glavne udeležence bralne akcije šteje knjigo, mentorja in mladega bralca, med soudeležence pa prišteva založbo, pisatelja in družbene organizacije. Tako je Kotnik postavil temelje ne le za teoretično proučevanje sociologije otroške knjige, ampak tudi za empirično raziskovanje različnih dejavnikov, ki vplivajo na mladega bralca. Seveda bi bilo dobro, če bi proučevali še vpliv drugih ustanov na distribucijo otroške knjige. Pozabiti ne bi smeli na družino, na knjižnice, krožke, klube, opozoriti bi tudi morali na vpliv, ki ga pri tem imajo sredstva množičnega obveščanja. V tej publikaciji najdemo tudi podatke o bralnih motivih, o srečanjih otrok — mladih bralcev s pisatelji in številne druge dragocene misli, ki osvetljujejo problematiko otroške in mladinske književnosti, dajejo pa tudi pomembna spoznanja o mladem bralcu.

Naj s tem pregledom različnih prizadevanj, da bi globlje spoznali mladega bralca, zaključimo. Iz vsega je razvidno, da sistematičnega nauka o mladem bralcu še nimamo, da je malo popolnejših teoretičnih razprav, še manj pa empiričnih raziskav. Iz tega sledi, da čakajo naše pedagoge, psihologe, sociologe in seveda književne teoretike še obsežne naloge.

Summary

The problem of young reader in the world and especially in this country is very important as the young people represent the biggest number among the readers. Also, reading has a great influence on their development. In our country the study about the young reader is still undeveloped although parents, teachers, librarians, writers are feeling a very strong need for it. Further on, the author discusses the role of various sciences that contribute to the formation of the knowledge of young reader. Among them the most important is developmental psychology but other kinds of psychology such as psychology about speech and language, about literature and art play a remarkable role in this development. Sociology as science is also very important when we study our young reader. When studying the young reader we must take into the consideration the results of the sociology of literature, speech and language, the sociology of the development of our school-system and other special sociology. We can not leave out the history, theory and criticism of children's and juvenile literature. Pedagogy is also a very important science and especially pedagogy of literature which is a synthesis about the young reader and including all the sciences about the human being especially about the children and young people. There are already various and enormous studies about the development of national literature for children and youth. In this country we have just begun to study this so important problem.

During the last decade we have in this country literary historical studies about children's literature. On the other hand there are very few works dealing with psychology and sociology of the young reader. Ivo Toličič and Martina Sircelj have done some studies about the interests for reading. M. Čudina has studied these interests empirically on the children in Primary schools. Gustav Šilih, Jan Baukart, Franček Bohanec have treated the young reader in their works but they are all under the strong influence of western psychology.

We shall have to empirically investigate the general theory (not to gather data only) which will enable us to make the theories of young reader and will at the same time influence our work with young people and make possible the successful orientation of our children and young people to the book.